

HUMANITIES INSTITUTE

LETAFET

(1897)

DİREKTÖR, ALİ BEY

(1844-1899)

Genel bakış

Âli Bey, Letafet isimli eserini üç fasıllık (perde) opera-komik şeklinde 1897 tarihinde yazdığını belirtmiştir. Letafet, Flütist Saffet Bey tarafından operet olarak bestelenmiştir. Ancak, bestekâr, eserin herhangi bir yerde sahnelenmediğini ifade eder.

Kişiler

Letafet: Muhsin Efendi'nin aşığı, yengesi Hafize hanım ile gittiği gezintide Muhsin Efendi'yi görür ve aşık olur.

Muhsin Efendi: Yirmi beş yaşında zengin, eğitilmiş, yakışıklı, hassas yaradılışlı, sevmeye ve sevilmeye özlem duyan bir gençtir. Sevmek ve sevilmek için aklını ve kalbini fethedecek birini arar.

Abdi Ağa: Muhsin Efendi'nin lalasıdır. Abdi Ağa, bazen Muhsin Efendi'ye akıl veren, tavsiye ve telkinde bulunan bir münevver gibi, bazen de genç Naile ile sergüzeşt peşinde olan bir ergen gibi davranır.

Naile: Hayatını idâme ettirme derdinde olan bir genç kızdır. Bu mecburiyetten dolayı, insanlarla münasebetlerini kendine iâşe sağlamakta bir vasıta olarak görür.

Rızkî Efendi: Letafet'in paragöz babası, Muhsin Efendi servetini kaybedince nişanı tek taraflı olarak bozar ve zengin olan İnyet'le evlendirmek ister.

Hafize Hanım: Letafe'tin yengesi, Letafet ile Muhsin Efendi'nin nikahlanmasına önce karşı çıkar fakat para aldıktan sonra ikna olur.

İnyet: Zengin ve kekeme damat, Muhsin Efendi Fakir düştükten sonra Letafet ile evlendirilmek istenir.

Nimet: İnyet'in erkek kardeşi, 18 yaşında ve çapkın biridir. Naile'yi gördüğü her yerde ona sarkıntılık eden sapkın bir tiptir.

Manok: İnyet'in ayvazı, Naile tarafından sarhoş edilerek uyutulur.

KONU

Muhsin Efendi, lalası Abdi Ağa ile İstanbul'un meşhur mesire yeri olan Göksu'ya giderler. Bu esnada Muhsin Efendi ihtiyar bir kadın nezaretinde eğlenmeye gelen kadın ve kız grubu içinde Letafet isimli bir kıza rastlar. Birbirlerine gönülleri kayan ve konuşup anlaşılan iki genç evlenmeye karar verir. Letafet, evlilik için babasını ikna eder. Ancak kısa süre sonra Muhsin Efendi'nin evi yanar, gemileri kazaya uğrar ve aile fakir düşer. Maddiyata çok önem veren Letafet'in babası Rızkî Efendi, kızına İnyet isimli zengin ama kekeme, birini bulur. Letafet'in ısrarla reddetmesine rağmen Rızkî Efendi'nin dediği olur ve düğün hazırlıkları başlar. Başına gelenlere ve Letafet'in başkasıyla evlenmek üzere olmasına çok üzülen Muhsin Efendi, intihar etmek ister. Düğün günü, güvey koyma töreninin yapılacağı saatlerde Muhsin Efendi'nin Tarblusgarp'ta ticaretle uğraşan ve çok zengin olan amcası İstanbul'a gelir. Maddi ve manevi olarak Muhsin Efendi'nin başına gelenlere çok üzülen amcası, önce onu maddi anlamda tekrar eski hâline getirir. Letafet'in kekeme İnyet ile evlenmesine mani olup akabinde yeğeni Muhsin Efendi ile evlenmesini sağlamak için usulüne uygun yollardan gitmenin zaman kaybına ve dolayısıyla gecikmeye yol açacağı için hileli bir plan yapar. Bu plan kurgulandığı gibi işler ve İnyet ile Letafet'in evliliği engellenip Muhsin Efendi ile Letafet'in evlenmesi için şartlar hazır hâle getirilir.

OLAYLAR

İlk görüşte aşk

Muhsin Efendi, lalası Abdi Ağa ile Göksu mesire alanına gider. Burası aynı zamanda evlenme çağına gelmiş gençlerin kendilerine münasip hayat yoldaşı bulmak amacıyla geldikleri bir yerdir. Erkekler gibi yalnız olarak her yere gitmeleri zamanın sosyal şartları gereği hoş

karşılanmayan genç kızlar, kendilerine refakat eden yaşlı yakınlarıyla bu mesire yerlerine rahatça gelip vakit geçirebilirler. Muhsin Efendi, Abdi Ağa ile otururken falcı Naile'yi görürler ve ona fal baktırırlar. Naile, Muhsin Efendi'ye artık seveceği birini bulacağını söyler. Letafet, yengesi Hafize Hanım ile mesire alanına gelir. Letafet, Muhsin Efendi'yi görünce çok beğenir. Aynı şekilde Muhsin de Letafet'i beğenir. Onların bakışlarını fark eden Naile'nin, fal bakmak maksadıyla her iki genci konuşturmaya çalışır. Konuşmalardan birbirlerini beğendiklerini anlar ve Muhsin Efendi'ye cesaret vererek Letafet'e açılmasını sağlar. Muhsin Efendi, Letafet Hanım'a ona olan duygularını açıklar ve o da aynı şekilde karşılık bulur.

Yeniden Ümitlenme Muhsin ile Letafet'in aşkı aniden gelişen ve evlenme kararıyla pekişen bir hâl alır. Ancak talih onlardan yana olmaz. Kısa süre içerisinde önce gemilerini, akabinde de evini bir yangında kaybeden Muhsin Efendi için önemli olan tek şey Letafet'in aşkıdır. Fakat Letafet'in parağöz babası Rızkî Efendi, damadının beş parasız kalmasına fazla tahammül edemez ve kızının nişanını tek taraflı olarak bozar. Letafet'in aşkıyla avunurken onu da kaybeden Muhsin Efendi, yaşamanın kendisi için anlamsız ve gereksiz olduğuna hükmeder, aklından intihar etmeyi geçirir. Çünkü sevdiği kız başkasıyla evlenmek üzeredir. Bu karamsarlık içindeyken Abdi Ağa, Muhsin Efendi'nin amcası İhsan Efendi'nin İstanbul'a döndüğü haberini verir. Muhsin Efendi amcasıyla görüşmeye gider. Olan bitenden haberi olan İhsan Efendi tüm mal varlığını Muhsin Efendi'ye vereceğini söyler. Muhsin Efendi bu durum karşısında yeniden ümitlenir. Amcasının bulduğu hileli bir plan ile hep birlikte hareket ederler.

Büyük plan sonucu kavuşma Gerçek güvey alayı, çeşitli mahallelerde ve uzun mesafelerde dolaştırılırken, düğün evinde Naile ayvaz Manok'u sarhoş etmek için durmaksızın ve haddinden fazla içki içirir. Manok sarhoş olur ve Naile ile Abdi Ağa'nın gözetiminde Muhsin Efendi'nin, içinde bulunduğu sahte güvey alayı düğün evine getirilir. Naile'den yediği tokatla kısa sürede ayılan Manok, gerçek güvey alayına ve etraftakilere şaşkın şaşkın bakar. Biri içerde biri de kapıda olmak üzere evde iki güvey alayı ile her şeyin birbirine karıştığı bir durum vardır. Hakikî güvey alayı düğün evine geldiğinde Muhsin Efendi ile Letafet el ele alayın karşısına çıkarlar ve birbirlerini sevdiklerini, zaten önceden nişanlı olduklarını, Muhsin Efendi'nin başına gelen felâketleri sırasıyla anlatırlar. Eski bir Yeniçeri ağası olan bostancıbaşı duruma el koyar. Bostancıbaşı düğünün her türlü emniyetinden mesul olup sert bir tavırla hareket eğiliminde iken Muhsin Efendi'nin merhum babasıyla eski bir dostlukları olduğunu düşünüp olayı anlamaya çalışır. Ağa, işin içinden nasıl çıkacağını düşünürken damat İneyet, içine düşürüldüğü durumu haysiyet meselesi yapar ve Letafet'i boşar. Letafet'in babası Rızkî Efendi, Muhsin Efendi'nin amcası vesilesiyle tekrar eski zenginliğine kavuştuğunu duyar, kızının Muhsin Efendi ile evliliğine gönülden rıza gösterir. Letafet, usulüne uygun bir evlilik için Ağa'nın emri ve nezaretinde babası Rızkî Efendi ile beraber İneyet'in evinden ayrılıp kendi evine döner.

Tema

Fakirlik-zenginlik Zenginken görülen hürmetin, saygının fakir düşüldüğünde kalmadığı görülmektedir. Parağöz insanlar kişilikten çok paraya önem vermektedir.

Karakter İncelemesi

Muhsin Efendi (Aşık)

Karakter Muhsin Efendi, cemiyetin kültürüne mesafeli olup onlara karışmaktan kaçınan, belli ön yargıları olup bunları hakiki doğrular gibi savunan biridir. Hayata dair bilgisi kitabi olup tecrübesi oldukça zayıftır. Aşık, düşünceli ve düştüğü durumlarda perişan ve dertli bir yapıya sahiptir.

Aktivite Muhsin Efendi lalası Abdi Ağa ile mesire alanına gider ve orada bulunan falcı Naile'ye fal baktırır. Karşılaştığı Letafet Hanım'a aşık olur ve onunla evlenme kararı alır. Evi yanıp, gemileri kazaya uğrayınca fakir düşer ve nişan bozulur. Amcasının bulduğu hileli plan ile sevdiğine yeniden kavuşur.

Kişiler Muhsin Efendi, ilk olarak lalası Abdi Ağa ile gezintiye çıkarak eğlenir. Falcı Naile'nin baktığı falları mutlu olur. Letafet Hanım'ı görünce ona aşık olur ve bunu ona söyler. Hafize Hanım'ı ikna etmeye çalışarak onlara yardımcı olmasını ister.

ÖRNEK OLAYLAR

Aşık Muhsin Efendi, Naile'ye fal baktırır ve Naile falında şimdiye kadar kimseyi sevmemişsiniz fakat yakında seveceksiniz, onu görmüşsünüz ya da bugün göreceksiniz, kendisini bir görüşte seveceksiniz ve o da sizi görünce sevecek, biraz sorunlar yaşayacaksınız fakat sonunda evleneceksiniz der. Muhsin Efendi bu duyduklarından sonra acaba bu kişi Letafet mi diye düşünür. Çünkü Letafet'i görür görmez beğenmiştir. Muhsin-Acaba öyle bir kazaya uğradım mı?... Eğer öyle bir şey başıma gelmek mukarrer ise mutlaka demincek karşıma çıkan afet olmak lazım gelir. Zira gözü gözüme iliştiği anda bütün damarlarımda kanlar cevelana başladı, yüreğim ağzıma geldi, gözlerim karardı, hemen gidip de ayağının altına yıkılacak gibi oldum... Lakin onun benden haberi var mı? Naile'nin falı, zannımız gibi, yakıştırmadan ibaret ise güzel tesadüf... Yok, eğer bir his üzerine söyledi ise benden bir şey hissedemediğine eminim. O halde öte taraftan bir duygusu olmak lazım gelir, inşallah öyledir. Zira... Gerçek iyi hatırıma geldi!... "Oda seni sevecek" dedi. Hem o kadar kuvvetli söyledi ki adi falcı ağzına benzemiyordu... İşte o, hanımla geliyor. Dikkat edelim anlamaya çalışalım.

Dertli Muhsin Efendi, Letafet ile nişanlandıktan sonra aniden gelen talihsizliklerle beraber fakir olur ve nişan bozulur. Daha sonra Letafet Hanım'ın başka biriyle evleneceğini duyar ve tüm bunlar onu dertli bir düşünceye iter. Muhsin- Akıbet felek bana bu uğursuz günü de gösterdi!...acaba altı ay evvel bu hale geleceğim, Letafet de başkasına varacak deselerdi inanmak mümkün mü idi?... Üç dört aydan beri kadar felâketlere uğradım ki hâtır ü hayale gelmez... İptida gemilerim battı, beş on gün içinde bir tanesi kalmadı... Ardı sıra evim yandı, bir habbe kurtaramadım, canımı dar kurtardım. Elimde sermaye olarak bir değirmen kalmıştı. Lâkin insana kaza ve bela geldiği vakit yalnız gelmez...Yirmi gün sonra o da yandı, mahvoldu... İşte böyle kaldırım, üstünde kaldım, perişan oldum!... Bununla beraber Letafet'in muhabbeti ile müteselli oluyordum. Düşünmedim ki, felek bunu da çok görür!... Pederi olacak hain iptida izdivacımıza muvafakat göstermiş iken gemilerimin kazaya uğraması, haberi üzerine ayak sürüdü, nikahımızı tehir etti. Evimin yandığını işitince artık beni kendine damat edemeyeceğini bildirdi!... Vakaa Letafet, babasının bu gaddarlığına itaat etmek istemedi... Lakin bana varmanın imkanı olmadığını sonra o da anladı... Meyus olmayım diye "istediğime varmak elimde değilse, istemediğime varmamak elimdedir" gibi haberler gönderdi, ama kızların evlenmek hususunda analarına, babalarına ne derecede sözleri geçtiğini biliriz... Bahusus Rızkî Efendi gibi kızlarının rahatını zengin kocada arayan gümüşgöz babalara muhabbetin ne olduğunu anlatmanın imkansızlığına emniyetimiz vardır!...İnayet Efendi isminde bir aptal mirasyediye kayınpeder namına dalkavuk olmayı kerimesinin saadetine tercih etti! Artık bundan sonra benim ne ümidim kaldı?...Dünyada ne alakam kaldı?... Yaşamak imkanda mıdır?... Malım gitti. Onu da aldılar!...Bari şu kalıbı da Sarayburnun'dan denize atayım, kendi kendimi başımdan defedeyim!...

Ümitsiz Muhsin Efendi, Letafet'in düğün gümünde düğün evinin önüne gider ve onu son kez görmek ister. Artık Letafet başkasıyla evlenecektir. Hiçbir ümidi kalmaz. Naile, gelin evine giderken Muhsin Efendiye rastlar ve onu orda görünce şaşırır. Naile, sağdan gelerek -Sizi buralarda bulacağımı şüphe etmiyordum. Gelin evine gideceğim, diye, çıktım. Mahsus gitmedim, sizi gözetliyordum. Muhsin — Evet, bir daha uzaktan olsun göreyim de ondan sonra... Naile - Ondan sonra?... Ne ümit ediyorsunuz? Ne düşünüyorsunuz? Anlayabilir miyim acaba? Muhsin — Ümidim yok...Düşündüğüm malum, sana da söyleyebilirim. İnsan dünyada can ve mal ile yaşayabilir. Malım kalmadı, bilirsin... İşte bu defa da canımı aldılar. Artık benim için bundan sonra hayatın imkanı var mıdır? Naile - Canınıza mı kastedeceksiniz? Çıldırınız mı? Maldan çıktım diye, dininizden mi çıkacaksınız? Muhsin - Ah Naile! Bu sözlerin hükmü olmadığına sen de eminsin a! Beyhude yorulma.

Endişeli Naile, Muhsin Bey'e Letafet Hanım'la bir araya gelmek için bir plan olduğunu söyler ve bu planı ona anlatır. Naile, Letafet Hanım'ı almaya gider ve Muhsin Efendi gelmelerini bekler. Beklerken oldukça endişelidir. Muhsin-Acaba bugün öğle vaktine kadar şu hali biri bana söyleseydi inanır mıydım?... Amcam hızır gibi yetişti. Tedbirimiz takdire uyarsa büyük muvaffakiyet... Ben ise adamcağızın görmeden kendimi öldürmek istiyordum... Amcamın bu derece merhametli, bu derecede aşk ve muhabbetten anlar bir adam olmasını asla tasavvur edemezdim. Ötekiler gibi, birçok baba nasihatleriyle beyhude beni iknaa çalışacak zannederim. Halbuki Letafet'in bu gece zıfafi başıma gelen felâketlerin en büyüğü olduğunu itiraf ettikten başka "Buna mutlaka, mâni olacak bir çare bulmak lâzımdır"diye, birçok düşündü, taşındı. Nihayet bir tedbir buldu ki, inanılacak şey değil... Doğrusu hayrette kaldım. Ha, orasını söylemeyi, unuttum. Benim bu felâketimden amcama hiç haber vermeyecektim. Ben kendisiyle mülakat ederken Naile geldi, olanı biteni yüzüme karşı amcama söyledi. Şeytan kızın maksadı güya kendimi telef etmekten beni kurtarmaktı...Bu neticeyi kendisi de me'mul etmezdi... Hemen Allah muvaffak etsun de evdeki pazar çarşıya uysun.

Letafet (Meraklı)

Karakter Letafet, cemiyet ailesinde yetişmiş, oldukça kibar ve iyi niyetli bir kızıdır. Babasına karşı saygısından dolayı sevmediği bir adamla evlenmeyi kabul eder. Sevdiği adama kavuşmak için her türlü plana uyan, sevdiğine sadık biridir.

Aktivite Letafet, yengesi Hafize Hanım ile mesire alanına gider orada bulunan kızlarla şarkılar söyler ve eğlenir. Dolaşırken Muhsin Efendi'yi görür ve beğenir. Naile konuşarak Muhsin Efendi hakkında bilgi alır. İnalet ile evlenmek istemediğinden Naile'nin yaptığı plana uyarak sevdiği adama kavuşur.

Kişiler Letafet, Naile konuşur ve bazı bilgiler elde eder. Muhsin Efendi ile konuşarak duygularına karşılık verir. Yengesi Hafize Hanım'ı ikna etmeye çalışır ve onu da plana dahil eder.

ÖRNEK OLAYLAR

Meraklı Letafet, Muhsin Efendi'nin kim olduğunu merak eder. Naile'nin ağzından laf almak ister ama çok da belli edemez. Hem ilgilenmiyormuş gibi tavır sergiler hem de onunla ilgili sorular sorar. Letafet - Aman bulamayacağım!... Şey... Şu deminki delikanlı... Naile, kendi kendine - Hele ağız ile ikrar, etti (Aşikâr) Ha, evet!... Fal baktırdılar demincek, beni kovalayan Abdi Ağanın efendisi. Letafet, Sahte hiddetle — A, çıldırdın mı kız! O delikanlıdan bana ne? (Yumuşayarak) Kimin nesi imiş dedin? Naile - Mustecip Efendi Zade Muhsin Efendi derler imiş... Letafet- Kız, ben sana onu mu soruyorum?... Üstüme iyilik, sağlık! Naile, sözüne devam ederek — Babası öleli üç sene olmuş... Ticaretle meşgul imiş.. Letafet - Kız, başka lakırdı bilmez misin?... Naile, kezalik - Validesi daha evvel ölmüş... Letafet, Sahte hiddetle - Aman, deli kız, sen de!... Kendi kendine söylenip duruyorsun (Naile sükut eder. Biraz sükuttan sonra) Bekar mı imiş, dedin? Naile - Öyle zannediyorum. Letafet, sahte hiddetle geriye doğru giderek - Anlaşıldı! Seninle de bugün lakırdı olmuyor! (Çayır tarafında gözüne bir şey ilişmiş gibi bakarak kendi kendine) o mu? Naile, ne olduğunu anlamak için geriden bakarak kendi kendine - Ta kendisi!... Letafet, Kendi kendine - Evet!... Hemen de yalnız!...

Endişeli Naile, Letafet'e Muhsin Efendi'yle tekrar bir araya gelebileceklerini söyler ve neler yapacaklarını anlatır. Letafet'e Muhsin Efendi'nin kendisini beklediğini ve onu götürmeye geldiğini söyler. Letafet hemen Muhsin Efendi'nin yanına gider ve konuşurlar fakat aksilik çıkması konusunda endişelidir. Letafet - Naile gündüzden haber vermişti, inanmadım. Hâlâ da inanmıyorum. Muhsin - İnanınız, Letafet'ciğim. Ben de sizin gibi hülya zannediyordum, lâkin şimdi size malik olduğuma öyle eminim ki, artık ölümden başka beni sizden bir şey ayıramaz. Letafet - Ya ötekiler, bunu sizce kabul ederler mi? Ara yerde Yeniçeri Ağası gibi nüfuzlu adamlar var... Böyle maskara edildiklerini kolaylıkla utarlar mı?

Ara Bulucu Muhsin Efendi, Letafet'in yengesinin onlara para verince yardım eder demesi üzerine Hafize Hanım'ın cebine bir kese koyar. Bunu gören Hafize Hanım rüşvet mi verdi bana diyerek kızar. Letafet Hanım iyi niyetiyle arayı bulmak ister ve yengesini yumuşatarak onlara yardımcı olmasını ister. Letafet, gizlice gülümseyerek- Şaşkınlık alameti... Kusuruna bakma. Hafize, sahte hiddetle- Halini, şanını bilmediği namuslu bir ihtiyar kadını baştan mı çıkarmak istiyor?...Letafet- Aklı başında değil... Affet. Hafize- Hizmetinde bulunup bulunmayacağını anlamadan... Letafet- Meyusiyetinden ne yaptığını biliyor mu, ya. Hafize- benimle bir pazarlık, bir mukavele etmeden. Letafet- Halden anlarsın zannediyor. Hafize- Şimdi benim yerimde başkası olsaydı ne yapardı? Letafet - Hakkın var. Münasebetsizlik etti. Hafize - Hem parasını alır, hem de kendisini ele verirdi ya? Letafet - Senin öyle yapmayacağına emniyeti var da... Hafize - Yok ama bir kere düşün... Hiç böyle şey görülmüş mü? Letafet- Gücenme Hafize'ciğim, eğer mutlaka gücüne gidiyorsa bari ver bana parayı geriye göndereyim. Nafile üzülme. Hafize- iki adım geri çekilerek -Geri mi göndereceksin?... (Sahte hiddetini yatıştırarak) Belki adamcağızın gönlü kırılır, onu da istemem. Zira bu alemde gönül kırmak gibi fena şey yoktur. Hem ben öyle merhametsizlerden de değilim. Korkma halden anlarım. Letafet- Elbette... İşte görüyorsun a, Hafize Hanım, her şey yolunda. İş yalnız senin elinde kaldı. Başımın nara yandığını mı istersin? Bana acımaz mısın?...